

Lisbeth Jarlov og Nina Lindholst

DEN NYE AMERIKANSKE KVINDEBEVÆGELSE

I. INDLEDNING

1. Problemformulering

Vi har med opgaven villet forsøge at belyse nogle hovedproblemer, som den nye amerikanske kvindebevægelses opståen og udvikling rejser, og vi har bevidst undladt at give en beskrivelse af de konkrete grupper og organisationer, som må henregnes til kvindebevægelsen.

Den hovedsynsvinkel, vi har valgt at anlægge, er baggrunden for bevægelsens opståen, eller rettere genopståen, for der eksisterede også en kvindebevægelse i USA i det forrige århundrede (beskrevet andetsteds). Den synes imidlertid ikke i særlig høj grad at have inspireret de nye feminister, som først begyndte at studere den ældre bevægelse, efter at de selv havde etableret sig. Det må derfor være interessant at få belyst, hvorfor kvindebevægelsen genopstod netop i 60'erne efter nærmest at have været død i flere årtier. En analyse heraf kan endvidere bidrage til en opklaring af, hvilke faktorer der betinger sociale bevægelser opståen i almindelighed.

De socio-økonomiske og ideologiske forhold i det amerikanske samfund, specielt i relation til kvindernes situation, anser vi for vigtige baggrundsfaktorer for kvindebevægelsens opståen, og de behandles derfor ret indgående i afsnit II, men valget af hovedsynsvinkel betinger, at disse faktorer kun føres op til tidspunktet for kvindebevægelsens opståen. Hvis man skal sætte et årstal på, må det blive 1966, hvor NOW (National Organization for Women), den mest betydningsfulde af de traditionelle feministiske organisationer blev oprettet (om terminologi se I.3).

Derudover har vi fundet det relevant at forsøge at uddrage nogle generelle karakteristika vedrørende bevægelsens ideologi og strategi. Om dette handler afsnit IV. Dette kan nemlig danne baggrund for en komparation af den amerikanske og de europæiske kvindebevægelser. På en række områder kan man se, at de europæiske bevægelser har hentet inspiration hos de amerikanske feminister, men specielt m.h.t. opfattelsen af kvindeundertrykkelsens karakter er der væsentlige forskelle som måske skal søges i forskelle i den

Lisbeth Jarlov og Nina Lindholst

DEN NYE AMERIKANSKE KVINDEBEVÆGELSE

I. INDLEDNING

1. Problemformulering

Vi har med opgaven villet forsøge at belyse nogle hovedproblemer, som den nye amerikanske kvindebevægelses opståen og udvikling rejser, og vi har bevidst undladt at give en beskrivelse af de konkrete grupper og organisationer, som må henregnes til kvindebevægelsen.

Den hovedsynsvinkel, vi har valgt at anlægge, er baggrunden for bevægelsens opståen, eller rettere genopståen, for der eksisterede også en kvindebevægelse i USA i det forrige århundrede (beskrevet andetsteds). Den synes imidlertid ikke i særlig høj grad at have inspireret de nye feminister, som først begyndte at studere den ældre bevægelse, efter at de selv havde etableret sig. Det må derfor være interessant at få belyst, hvorfor kvindebevægelsen genopstod netop i 60'erne efter nærmest at have været død i flere årtier. En analyse heraf kan endvidere bidrage til en opklaring af, hvilke faktorer der betinger sociale bevægelser opståen i almindelighed.

De socio-økonomiske og ideologiske forhold i det amerikanske samfund, specielt i relation til kvindernes situation, anser vi for vigtige baggrundsfaktorer for kvindebevægelsens opståen, og de behandles derfor ret indgående i afsnit II, men valget af hovedsynsvinkel betinger, at disse faktorer kun føres op til tidspunktet for kvindebevægelsens opståen. Hvis man skal sætte et årstal på, må det blive 1966, hvor NOW (National Organization for Women), den mest betydningsfulde af de traditionelle feministiske organisationer blev oprettet (om terminologi se I.3).

Derudover har vi fundet det relevant at forsøge at uddrage nogle generelle karakteristika vedrørende bevægelsens ideologi og strategi. Om dette handler afsnit IV. Dette kan nemlig danne baggrund for en komparation af den amerikanske og de europæiske kvindebevægelser. På en række områder kan man se, at de europæiske bevægelser har hentet inspiration hos de amerikanske feminister, men specielt m.h.t. opfattelsen af kvindeundertrykkelsens karakter er der væsentlige forskelle som måske skal søges i forskelle i den

politiske kultur.

Her har vi dog koncentreret os om den amerikanske kvindebevægelse, og en sådan sammenlignende analyse må vi lade ligge til en anden gang.

2. Afgrænsning

Ved kvindeorganisationer forstås organisationer, der hovedsageligt består af og ledes af kvinder, og heraf ser vi kun på dem, som eksplicit beskæftiger sig med kvindeundertrykkelse. De faglige kvindeorganisationer har vi for klarheds skyld valgt at udelukke.

Kvinder i studenterorganisationer og politiske partier, som beskæftiger sig med kvindeundertrykkelse ("políticos"), omtales i opgaven, men de betragtes ikke som tilhørende kvindebevægelsen som sådan.

Endvidere behandles den sorte kvindebevægelse ikke. Det er en mangel og begrænser analysens generelle gyldighed, men på den anden side mener vi ikke, den sorte kvindebevægelse umiddelbart kan behandles på linje med den øvrige kvindebevægelse. Sorte kvinder udsættes for en dobbelt undertrykkelse bestående af både sexismen og racisme, og det er meget vanskeligt at skille de to ting.

Denne afgrænsning kan forsvares med mangelen på litteratur om dette specielle emne, og med at det var hvide middelklassekvinder, der startede bevægelsen. Som forklaring herpå er opstillet teorien om "the relative deprivation".¹⁾ Den går i korthed ud på, at det er den oplevede undertrykkelse, ikke den faktiske undertrykkelse, som er afgørende. Hvide middelklassekvinder med hvide middelklasse-mænd som referencegruppe oplever en større afstand mellem ambitioner og faktiske muligheder end sorte kvinder eller hvide arbejderkvinder, hvis mænd er undertrykte som de selv. Som yderligere forklaringsfaktor kan føjes de hvide middelklassekvinders relativt højere økonomiske og uddannelsesmæssige stade, som gjorde dem bedre rustede til at starte en bevægelse.

3. Terminologi

Når vi har valgt at bruge betegnelsen kvindebevægelsen skyldes det, at der trods alt er væsentlige lighedspunkter i de forskellige grupper og organisationers opfattelse af kvindeundertrykkelsen, og at baggrunden for deres opståen er den samme. Desuden har vi bevidst valgt at koncentrere os om lighedspunkterne.

Medlemmer af kvindebevægelsen betegnes generelt som feminister, dette begreb bruges altså i vid forstand. Herunder skelner vi mellem traditionelle og radikale feminister tilhørende henh. den traditionelle og den radikale gren af bevægelsen. Sondringen går primært på strukturen, idet man kan skelne mellem en traditionel, hierarkisk, og en radikal struktur bestående af smågrupper uden formel ledelse. Forbilledet for sidstnævnte opbygning er hentet hos nogle af de politiske protestbevægelser, som omtales i afsnit III. Her behandles kun de radikale feminister.

4. Litteratur

Vi har arbejdet med tre typer af kilder:

1. Primære kilder, fx. "Notes from the Second Year", Erik Thygesen
2. Sekundære kilder skrevet af personer med et stærkt personligt engagement i bevægelsen, fx. Jo Freeman, Juliet Mitchell, Marlene Dixon
3. Sekundære kilder skrevet af personer uden for bevægelsen, fx. H. Chafe og til dels Maren Lockwood Carden.

Anvendelsen af de to sidstnævnte kildetyper rejser nogle problemer, som vi også har diskuteret på holdet.

Man kunne tænke sig, at personer, som selv har været involveret i begivenhederne, vil være tilbøjelige til at foretage en efter-rationalisering på baggrund af de senere erfaringer, altså enten fortrinsvist at hæfte sig ved succes'erne eller fiaskoerne. Det sidste er fx. tilfældet med Dixon, som var meget engageret i starten, men senere trådte ud i protest mod den unuancerede pro-kvindeholdning.²⁾

På den anden side må selve det at analysere bevægelsen kræve en stillingtagen, så man kan ikke gå ud fra, at udenforstående er mere "neutrale" i deres syn på bevægelsen end medlemmer eller ex-medlemmer. Tværtimod er der ud fra et kildekritisk synspunkt den fordel ved kilder af type 2, at forfatterens position som regel er kendt, mens man kun indirekte kan finde frem til, hvor de udenforstående står.

Generelt mener vi derfor ikke, man kan foretrække den ene kildetype frem for den anden, men det er en fordel i det konkrete tilfælde at gøre sig klart, hvilken type der er tale om.

II. DEN SOCIO-ØKONOMISKE OG IDEOLOGISKE BAGGRUND FOR DEN NYE KVINDE- BEVÆGELSE OPSTÅEN

1. Indledning

En politisk bevægelse som kvindebevægelsen opstår ikke i et tomrum, men på baggrund af bestemte samfundsforhold, ligesom disse danner rammerne, hvorunder bevægelsen må arbejde. Derfor beskrives i det følgende udviklingen af nogle socio-økonomiske forhold i USA under 2. verdenskrig og i tiden derefter indtil kvindebevægelsens opståen i 60'erne.³⁾

Flg. indikatorer er valgt, fordi de siger noget væsentligt om kvindernes situation:

- kvinders deltagelse i produktionen, herunder deres andel af den samlede arbejdsstyrke samt den kvindelige arbejdsstyrkes sammensætning m.h.t. alder, klasse og civilstand
- kvinders løn- og uddannelsesforhold
- den mandlige fagbevægelses holdning til kvinders erhvervsarbejde
- eksistensen af børneinstitutioner.

De socio-økonomiske forhold kan siges at indebære forudsætningerne for en social bevægelse, men kan ikke alene forklare at den opstår, og da slet ikke at kvindebevægelsen opstår netop i 60'erne under "velstandsekspllosionen". Derfor inddrages en række andre faktorer, som sammenholdt med de socio-økonomiske kan have haft betydning. Det drejer sig om den herskende ideologi omkring kvindrollen - den belyses v.h.j.a. opinionsundersøgelser og den holdning, som kommer til udtryk i massemedierne - samt de politiske protestbevægelser, som også opstod i 60'erne.

2. Anden verdenskrig

Med krigen opstod der pludselig et behov for kvindelig arbejdskraft, både i den deciderede krigsindustri og andre steder. Mange mænd blev jo efterhånden trukket ud af produktionen. Den kvindelige arbejdsstyrke voksede under krigen med 50% til over 6 mill., og kvinders andel af den samlede arbejdsstyrke steg fra 25% i 1940 til 35% i 1945 (Chafe p. 135 og 148). Godt 1/3 af alle voksne kvinder var ved krigens afslutning erhvervsbeskæftiget. Mange beskæftigedes ved traditionelt kvindearbejde, såsom kontorarbejde, men mange

udførte traditionelt mandsarbejde, fx. ved fremstilling af krigsmateriel eller som bus- og taxachauffører. Den kvindelige arbejdsstyrkes sammensætning ændredes ligeledes, både m.h.t. civilstand og alder. I 1940 beskæftigedes 15,2% gifte kvinder, i 1945 var tallet 24%, og en stor del var over 35 år.

Kvindelønningerne forbedredes ikke i takt med kvindernes stigende betydning for produktionen. Den gennemsnitlige kvindeløn var både i 1940 og i 1945 65% af den gennemsnitlige mandsløn (Chafe p. 158). Fra centralt hold gik man i princippet ind for ligeløn, men tolererede i praksis uligeløn. De mandlige fagforeninger var ikke interesseret i ligeløn, da man betragtede kvindelige arbejdere som konkurrenter og som løntrykkere. Det gav sig bl.a. udslag i, at man i lokale aftaler fik indføjet en passus om, at kvindearbejde skulle klassificeres særskilt, og at nogle fagforeninger kun tillod kvinder at være medlemmer indtil krigens afslutning.

Den føderale regering ydede under krigen støtte til oprettelse af daginstitutioner for børn, fordi man ønskede kvinderne ud på arbejdsmarkedet. Behovet for institutioner blev dog langt fra dækket, hvilket gav en høj fraværprocent for kvindelige arbejdere.

I befolkningen var holdningen til kvinders erhvervsarbejde klart positiv. I følge opinionsundersøgelser var i 1942 kun 13% imod kvinders beskæftigelser i krigsindustrien, mens 80% i 30'erne var imod gifte kvinders udearbejde. Dette kan være et resultat af tre faktorer:

- den objektive nødvendighed af at få kvinder ud på arbejdsmarkedet
- de positive erfaringer med kvinders erhvervsarbejde
- den offentlige propagandainsats for at få kvinder til at tage udearbejde.

Det sidste er naturligvis en konsekvens af det første. Alle massemedier deltog i denne kampagne, fx. kørte flere radiostationer en "Women Win Wars Week", og i ugeblade og andre steder blev kvinders erhvervsarbejde gjort til en national heltegerning.

Der var dog også røster imod kvinders udearbejde, som nogle mente ville ødelægge familielivet og specielt børnene. Rapporter om et stort antal børneneuroser gav næring til dette synspunkt. Det var klart, at kvindearbejdet opfattedes som et nødvendigt onde af midlertidig karakter.

3. 40'ernes slutning og 50'erne

Efter krigen skete der som helhed ikke noget fald i efterspørgslen efter kvindelig arbejdskraft. Ganske vist var soldaterne vendt hjem, men til gengæld indledtes en storstilet økonomisk offensiv for at skabe øget økonomisk vækst. I de egentlige krigsindustrier faldt efterspørgslen efter kvindelig arbejdskraft naturligvis drastisk, men de fleste afskedigede fik beskæftigelse andre steder og stadig flere kvinder kom ind på arbejdsmarkedet. Alt i alt fortsatte den stigning i kvinders beskæftigelse, som indledtes under krigen! En undersøgelse fra Baltimore viste, at 4/5 af de kvinder, der fik arbejde under krigen, stadig havde det i 1946, heraf havde halvdelen det samme job (Chafe p. 181). I 1960 var dobbelt så mange kvinder beskæftiget som i 1940.

Tendensen i ændringen i den kvindelige arbejdsstyrkes sammensætning fortsatte ligeledes. De gifte kvinder udgjorde en stadigt stigende andel af den kvindelige arbejdsstyrke, i 1960 30% mod 15% i 1940 (Chafe p. 182-83), og desuden var gennemsnitsalderen for kvindelige arbejdere stigende. Som noget nyt tog middelklassekvinder i stigende omfang udearbejde. For mange familier var det forudsætningen for, at de kunne få del i "velstandsstigningen" (inflationsraten var høj), og for nogle arbejderfamilier var det midlet til at opnå middelklassestatus.

Kvindernes løn- og arbejdsforhold forringedes relativt. Den gennemsnitlige kvindeløn var i 1945 65% af mandslønnen, i 1950 kun 53% (Chafe p. 185). Flere firmaer genindførte restriktioner for gifte kvinders beskæftigelse, og i fag, hvor der beskæftigedes over 50% kvinder, var det almindeligt at betale lønninger, der lå under gennemsnittet.

De uddannede kvinders muligheder for at få kvalificerede stillinger var dårlige p.gr.a. en almindelig modvilje hos arbejdsgivere, både offentlige og private, mod at ansætte kvinder.

Der synes at være sket en ændring i den politiske ledelses holdning til kvinders erhvervsarbejde efter krigen, hvilket fx. viste sig ved at den føderale støtte til oprettelse af børneinstitutioner ophævedes i 1946. Desuden tilskyndede man ikke længere kvinder til at tage udearbejde, tværtimod udtalte mange ledende politikere, at dette ville skade børnene.

I 50'erne førtes der en voldsom debat om kvindens rolle og specielt om kvinders erhvervsarbejde.

Den mest fremherskende opfattelse var, at kvinders erhvervsarbejde var skadeligt, både for kvinderne og for familien. Det synspunkt fremførtes bl.a. i en meget citeret artikel af psykologerne Lundberg og Farenham fra 1947, The lost sex, (Modern Women, 1947). Her ses kvinderollen som biologisk bestemt, og kvinder opfattes som værende af naturen passive, modtagende, indadvendte. Gennem moderskabet opnår kvinder den sande tilfredsstillelse, mens erhvervsarbejdet derimod tvinger dem til at spille mandsrollen, hvorved de mister kønsidentiteten. I forlængelse af denne opfattelse opstilles nogle politiske målsætninger, hvorefter kvinder skal opmuntres til at blive hjemmegående og føde flere børn, og de skal kun uddannes i specielle kvindesysler.

En anden opfattelse af kvindrollen blev også fremført, især af sociologer, men den vandt ikke synderlig genklang i opinionen på det tidspunkt. I følge denne opfattelse er personligheden primært bestemt af omgivelsernes påvirkning af individet, og dermed foranderlig. Frustrationerne, som mange kvinder sær fra middelklassen led af, forklaredes med de modstridende forventninger, der stilledes til kvinderne i samfundet og i familien (teorien om rollekonflikter). Etnografen Margaret Meads studier af forskellige kulturer støttede denne opfattelse. De viste, at kvinder i andre kulturer havde helt andre egenskaber og roller end i vor, og at det vestlige kønsrollemønster altså ikke var naturgivent.

Til trods for massemediernes glorificering af den hjemmearbejdende synes krigsarbejdet at have givet mange kvinder mod på at tage erhvervsarbejde. En undersøgelse foretaget af Woman's Bureau i 1946 i 10 forskellige områder viste, at 3/4 af de erhvervsaktive kvinder ønskede at fortsætte udearbejdet, bl.a. for at være økonomisk selvstændige (Chafe p. 179). Blandt de studerende ønskede 88% at have erhverv efter studierne.

Også rollefordelingen i familien viste sig i begrænset omfang at blive påvirket af kvindernes erhvervsarbejde. Undersøgelser viste, at mænd med udearbejdende koner i højere grad end andre mænd deltog (bemærk dog udtrykket!) i husarbejdet og børnepasningen, og at udearbejdende kvinder i højere grad end hjemmegående deltog (!) i vigtige beslutninger i familien (Chafe p. 222-23).

For perioden lige efter krigen kan man konkludere, at selv om stigningen i kvinders beskæftigelse fortsætter efter krigen, ændres opinionen i retning af en mere negativ holdning til kvinders

erhvervsarbejde, hvorimod de traditionelle kvindefunktioner m.h.t. reproduktionen i vid forstand opvurderes. Der er altså en voksende afstand mellem ideologi og realiteter.

4. 60'ernes begyndelse

Stigningen i kvindernes erhvervsdeltagelse fortsatte igennem 60'erne. Ved slutningen af årtiet var 40% af alle kvinder udearbejdende, et ret højt tal sammenlignet med andre lande.

Lønniveauet steg generelt, men forskellen mellem mands- og kvindelønninger udjævnedes ikke. I 1967 var den gennemsnitlige kvindeløn 58,2% af den mandlige. Kvindernes uddannelsesmuligheder forbedredes en del gennem 60'erne, og ligeledes mulighederne for at få kvalificerede jobs, men stadig var der stor forskel på mænds og kvinders muligheder.

Den frustration, som mange kvinder oplevede p.gr.a. konflikten mellem de forventninger, der stilledes til dem i familien og i samfundet, afspejledes bl.a. ved, at et stort antal kvinder opsøgte psykiater, og det kom også frem i forskellige opinionsundersøgelser. En Gallup-undersøgelse fra 1962 viste fx. at 36% af kvinderne ikke mente, de var lige så lykkelige som deres mødre, og kun 10% ønskede deres døtre samme tilværelse som de selv havde haft (Chafe note 8, p. 315.16). De fleste opfattede nok deres problemer som personlige, men efterhånden opstod en stigende bevidsthed om, at problemerne var ens for alle kvinder, og man kunne også se, at frustrationerne fik mere konkret indhold. En Gallup-undersøgelse fra 1970 viste fx., at et flertal af de adspurgte kvinder mente, der diskrimineredes mod kvinder i liberale og i private erhverv, 8 år tidligere mente kun 30% det samme (Chafe p. 240), og diskriminationen var vel ikke blevet mere udpræget siden da. I en anden undersøgelse gav 47% af de adspurgte college-studerende udtryk for, at kvinder ikke havde lige ret, og 75% at kvinder udsattes for diskrimination i forskellige erhverv. Uddannelsesfaktoren synes altså at indicere større utilfredshed med kvinders situation.

Generelt synes man i 60'erne at kunne spore en stigende kvindebevidsthed.

III. DE POLITISKE PROTESTBEVÆGELSER

1. Indledning

De politiske protestbevægelser,⁴⁾ som opstod i 60'erne, og som på forskellig måde var et oprør mod det herskende samfundssystem i USA, synes også at have spillet en vis rolle for kvindebevægelsens opståen og udvikling, derfor præsenteres nogle af de vigtigste her.⁵⁾

Bevægelserne kan opdeles i to hovedgrupper efter medlemmernes klassemæssige og etniske baggrund. Det skal bemærkes, at samtlige bevægelser har haft mandlige ledere (hvor der har været nogen), og at kvinder har spillet en ret underordnet rolle, hvilket også har haft betydning for dannelsen af en kvindebevægelse og for dens ideologi.

I den ene hovedgruppe tilhører medlemmerne etniske minoriteter, bl.a.

- de sorte pantere
- de brune baretter.

Den anden hovedgruppes medlemmer rekrutteres fra den hvide middelklasse. Her er ofte tale om unge, der gør oprør mod den ældre generation og det, den står for. Det drejer sig bl.a. om

- studenterne
- hippierne
- yippierne.

2. De sorte pantere

Det sorte panterparti blev stiftet i 1966. Pantherpartiet var i modsætning til borgerretsbevægelsen revolutionært og militant. Det så kun én mulighed for negrenes frigørelse, nemlig gennem en omstyrtelse af det nuværende kapitalistiske og imperialistiske system og skabelse af et socialistisk. Det betød ikke, at undertrykkelsen opfattedes som værende udelukkende af økonomisk art, tværtimod spillede den kulturelle og psykologiske undertrykkelse af negrene i det amerikanske samfund en stor rolle for bevægelsens ideologi.

Man lagde stor vægt på skabelsen af en kulturel bevidsthed hos negrene, og et led heri var ideen om negrene som omfattende en koloni i det amerikanske samfund. Man krævede derfor, at sorte børn skulle undervises i deres egen kultur og historie, og man stillede

endog forslag om en folkeafstemning blandt negrene om tilhørsforholdet til føderationen. Gennem kolonitanken opnåede man foruden at skabe en kollektiv bevidsthed blandt USA's negre også at knytte en forbindelse til den 3. verden, og dermed at forbinde kampen mod kapitalismen med kampen mod imperialismen.

Organisatorisk arbejdede man efter lo/lo/lo princippet, dvs. man opdelte et område i lo mindre områder, og hver af dem opdeltes igen i lo områder, således at man fik en høj grad af decentralisering. Hver panter fik ansvaret for et bestemt, mindre område.

Panterne lagde afgørende vægt på politiske aktioner, som skulle bevidstgøre negerbefolkningen og vise den, hvorledes man kunne bekæmpe systemet. Fx. oprettede man gratis børnebespisning og gratis lægeklinikker for sorte.

3. Studenterne

Studenterne var overvejende børn af middelklassen. Den undertrykkelse, de følte sig udsat for, var derfor ikke så iøjnefaldende som undertrykkelsen af de etniske minoriteter, idet den ikke i første række var af økonomisk og social art, men snarere af ideologisk og psykologisk karakter.

Studenteroprøret fik desuden - især foranlediget af begivenhederne i Vietnam - et internationalt perspektiv. Studenterne blev i stigende grad bevidste om, at universitetet trods idealerne tjente imperialismen og monopolkapitalismen, og man ønskede at vise solidaritet med den 3. verdens folk.

Udviklingen i SDS, Students for a Democratic Society, den mest betydningsfulde af studenterorganisationerne, illustrerer meget godt den almindelige radikalisering af studenterbevægelsen. Organisationen oprettedes i 1962 og var i starten stærkt præget af ideer om direkte demokrati, som svarede meget godt til det borgerlige samfunds idealer. Efterhånden undergik organisationen en kraftig venstredrejning, og samtidig radikaliseredes aktionsformerne. Dette førte igen til mere og mere brutale modforholdsregler fra samfundsmagtens side.

4. Hippier og yippier

Hippierne og yippierne var stærkt præget af anarkistiske ideer. De havde ikke nogen specifik politisk målsætning og ingen politisk

organisation, og måske derfor fik de to bevægelser ikke nogen lang levetid. Deres ideer svarede på en måde ganske godt til de gamle amerikanske frihedstraditioner, men ved at tage disse ideer bogstaveligt afslørede de, at friheden i det amerikanske samfund kun var en myte.

Hippierne var indadvendte og isolerede sig bevidst fra det øvrige samfund. Mange af dem oprettede kollektiver på landet, hvor de eksperimenterede med nye familieformer og prøvede at sætte andre værdier end de traditionelle i højsædet. Endvidere forkastede de enhver form for formaliseret struktur.

Yippierne blev især kendte for deres utraditionelle og teatraliske aktionsformer, og i en vis periode var de mediernes "yndlinge". Under det demokratiske partis konvent i Chicago 1968 lykkes det dem næsten at bortlede opmærksomheden fra selve konventet. De samlede tusinder af mennesker til en "livets fest", hvor bl.a. en gris blev kåret til partiets kandidat. Det kom til voldsomme sammenstød med politiet, og senere blev nogle af yippierne idømt langvarige fængselsstraffe for at have ophidset til optøjer. Forinden var det lykkedes dem at gøre retssagen til en international "happening".

5. Sammenligning med kvindebevægelsen

I kvindebevægelsen yndede mange at sammenligne kvinder med de undertrykte minoriteter, især negre. En sådan parallel kunne have stor pædagogisk og taktisk værdi, idet raceundertrykkelse var et mere kendt begreb end kvindeundertrykkelse, men man må være varsom med en sådan analogi. For det første er kvinderne ikke en minoritet, men en stor og meget differentieret gruppe, for det andet lever kvinder isolerede fra hinanden og udsættes for en mindre håndgribelig undertrykkelse end negre. Det betyder, at det er meget vanskeligere at skabe en kvindebevidsthed end en racebevidsthed.

Kvindebevægelsen kunne derfor ikke direkte overtage nogen af de nævnte gruppers ideologi og strategi, men de virkede i høj grad som inspirationskilde for kvindebevægelsen.

IV. DE RADIKALE FEMINISTER OG "POLITICOS"

1. Indledning

At give en udtømmende beskrivelse af den radikale kvindebevægelse er på grund af dens organisatoriske opbygning næsten en umulighed. Vi har derfor valgt at koncentrere os om, hvorfor og hvordan bevægelsen opstod samt om nogle karakteristika for dens ideologi og strategi i tiden indtil ca. 1972. Analysen bygger på 3 udvalgte New York grupper overvejelser herom, idet vi har antaget, at disse grupper ikke i væsentlig grad afveg fra den øvrige del af bevægelsen. Den nye kvindebevægelse var som tidligere nævnt ikke inspireret af det 19. århundredes bevægelser. Bag feministernes arbejde lå en radikal ideologi, som anså en strukturel ændring af en række samfundsinstitutioner for nødvendig, men i lighed med 60'ernes protestbevægelser var deres ideelle mål ikke nærmere fastsat. Dette skulle nås ved "trial and error".

2. Den radikale bevægelses opståen

De politiske protestbevægelser fik på flere måder betydning for feministerne. De mange kvinder, som deltog i "New Left", "Anti-War", "Black Panthers", etc., måtte efterhånden erkende, at deres principper om demokrati, lighed, frihed, o.s.v. ikke blev udstrakt til også at gælde dem selv. De mandlige deltagere, som ganske vist var dybt engagerede i undertrykkelsesproblematikken, kunne/ville ikke erkende, at situationen for kvinderne på mange måder kunne paralleliseres til f.ex. de sortes, og de benyttede enhver lejlighed til at latterliggøre kvindernes forsøg på at blive forstået. På den anden side var kvinderne vant til at betragte sig selv som "radicals" - de vidste, hvordan man skulle arrangere en aktion og etablere en undergrundspresse, og deres politiske træning fik dem til at anse problemerne for at skulle løses ved organisering. Der manglede blot, at deres individuelle følelse af ufrihed blev forbundet til en fælles bevidsthed.

I Jo Freeman's hypotese om sociale bevægelser opståen er den primære betingelse for "spontan" aktivitet, at der eksisterer et kommunikationsnet, idet smågrupper opstået som følge af utilfredshed ellers vil enten opløses eller forblive rent lokale (Freeman, p. 53 ff.).

Den næste betingelse er, at dette netværk kan tilpasses den kommende bevægelses nye ideer. Det må bestå af mennesker med fælles baggrund, forventninger og social placering, således at de er modtagelige for de samme impulser, ligesom disse mennesker ikke må være modstandere af aktionsarbejde. Disse forhold var netop til stede i de meget homogent sammensatte protestbevægelser, og både feministbevægelsens sammensætning og ideologi kom til at bære præg heraf. Den kom til at bestå af kvinder med mindst en college-uddannelse og med en relativ velstand - kvinder, som må karakteriseres som middelklasse, hvad enten de bedømmes ud fra deres egen eller deres evt. mands sociale placering. For disse kvinder var den økonomiske undertrykkelse ikke det mest nærværende; deres middelklassestatus og -privilegier betød, at oplevelsen af deres egen undertrykkelse primært var seksuel og psykologisk, og den radikale feministbevægelse fokuserede derfor på mandschauvinismen: den individuelle kamp mellem mænd og kvinder imod mændenes undertrykkende holdninger og kønsbestemte privilegier.

Som sidste led i sin hypotese anfører Jo Freeman, at en bevægelse må sættes i gang af en krise og/eller nogle personers bevidste bestræbelser på at etablere en organisation. For kvindebevægelsen var der tale om en række småkriser, som var tilstrækkelige, fordi utilfredsheden var så stor, og fordi der var nogle organisatorisk trænede kvinder, som kunne "opsamle" de enkelte aktioner. - Et af de første tilfælde fandt sted på en SNCC-konference i 1964. The Student Non-Violent Coordinating Committee var en gruppe sorte college-studerter, som fra 1960 havde arbejdet for at ophæve raceadskillelsen i de sydlige stater. En lille gruppe kvinder havde drøftet deres rolle i organisationen, og en af SNCC's grundlæggere Ruby Doris Robinson fremlagde på konferencen et paper om "The Position of Women in SNCC". Det blev affærdiget med Stokeley Carmichael's berømte/beryggede udtalelse: "The only position for women in SNCC is prone" (Levine & Hole, p. 110).

Ved det første nationale møde for New Left-grupper i september 1967 i Chicago havde en gruppe kvinder udarbejdet en resolution om kvinders "civil rights" omfattende krav om ligeløn, fri abort, etc. Den blev modificeret til en traditionel "Women for Peace"-resolution, som man alligevel nægtede at debattere i plenum. Først da Jo Freeman⁶⁾, som var med i gruppen, truede med at sabotere mødet med procedureforslag, lykkedes det at få den på dagsordenen, hvor-

efter resolutionen uden diskussion blev forkastet. Da kvinderne krævede en høring om resolutionen, klappede dirigenten blot en af dem på hovedet og sagde: "Cool down, little girl! We have more important things to talk about than Women's problems". Den "lille pige" var Shulamith Firestone⁷⁾, og efter mødet dannede hun og Jo Freeman bevægelsens første grupper i hhv. Chicago og New York. Ved at fortælle andre om mødet, "they stimulated sufficient rage to carry the group for three months, and by that time it was a permanent institution" (Freeman, p. 66).

Et lignende tilfælde fandt sted i Seattle i foråret 1968. Et medlem af SDS (jvf. III, 3) fortalte ved et møde på University of Washington, hvordan de arbejdede for at komme i kontakt med hvide, fattige mænd. Undertiden var de sammen i fritiden "balling a chick together" - det betød ofte meget for hans bevidstgørelse. En kvinde blandt tilhørerne spurgte derefter: "And what did it do to the consciousness of the chick?" - og efter mødet dannede en gruppe kvinder den første gruppe i Seattle (Levine & Hole, p. 120).

En demonstration ved Miss America-konkurrencen i september 1968 gav på grund af massemediernes reportager for første gang indtryk af, at en egentlig bevægelse var ved at komme igang. Kvinder fra New York, Washington, New Jersey og Florida var sammen i denne aktion, der bl.a. medførte, at alle feminister en overgang fik øgenavnet "bra-burners". De fyldte en affaldsspand med BH'er, højhælede sko, dameblade og andre "torturinstrumenter" for kvinder. (Der har såvidt vides aldrig fundet en egentlig BH-brænding sted, men det var på det tidspunkt meget brugt at brænde soldaterkort o.l. som protest imod Vietnam-krigen). Ved samme lejlighed kronede feministerne også et levende får til Miss America - det første tegn på, at den nye bevægelse ikke ville indskrænke sig til traditionelle aktioner og principerklæringer - muligvis efter inspiration fra Yippiernes kåring af grisen Pegasus (Levine & Hole, p. 123 + 223).

3. Politicos ctr. Radikale Feminister

Mens de radikale feminister anså mændene for at være den primære årsag til undertrykkelsen og derfor ønskede en separat organisering af kvinder, mente "The Politicos", at det kapitalistiske system var årsagen, hvorfor kvindebevægelsen måtte ses som et led i den revolutionære kamp. Derfor valgte Politicos at forblive integreret i de mandsdominerede protestbevægelser - også fordi mange af

dem ikke mente, at de kunne sætte ophævelsen af deres egen undertrykkelse over kampen imod den amerikanske imperialisme i Vietnam (Mitchell, p. 94 f.).

Politicos havde fordelen ved at kunne bruge en eksisterende (socialistisk) teori og beskyldte derfor de radikale feminister for at være apolitiske og usophistikerede, men inden for de politiske protestbevægelser blev de til gengæld anklaget for at være reformister og kontrarevolutionære, fordi de kritiserede den mandsdomnede styring og hierarkiske struktur. Samtidig havde de svært ved at slå igennem uden for denne kreds, fordi deres "venstreorienterede agitation" skræmte mange kvinder væk. Politicos blev således isolerede på begge sider, samt angrebet af de radikale feminister for blot at ville bruge kvindebevægelsen som et middel til at gøre karriere inden for andre politiske organisationer.

Selvom den oprindelige bitterhed fortog sig, betød debatten, at mange radikale feminister fik en så indgroet mistillid til Politicos' motiver, at de blev negativt indstillet over for alle revolutionære ideologier. Mange af dem mente, at enhver samfundsændring, der ikke medførte en befrielse af kvinderne, måtte forkastes - en holdning, der bevidst eller ubevidst medførte antikommunisme hos mange, fordi revolutionerne på Cuba og i Kina og Sovjet ikke havde frigjort kvinderne. Dermed fik mange feminister netop det snævre perspektiv, som Politicos oprindeligt havde advaret imod.

Debatten blev "vundet" af de radikale feminister, som kom til at danne opinionen om kvindebevægelsen. Dette betyder, at de fleste forfattere - i reglen uden explicit at bemærke det - undlader Politicos' synspunkter om kvindeundertrykkelsen, og fremstillingerne er derfor præget af en næsten total mangel på analyse af den økonomiske undertrykkelse og klassekampen. Resten af denne artikel vil lide af samme svaghed, idet vi vil koncentrere os om de radikale feminister.

4. De radikale feminister

Den opfattelse, at det kapitalistiske system skulle være årsag til kvindeundertrykkelsen, kunne de radikale feminister ikke acceptere, fordi de mente, at mændenes herredømme er den ældste og mest grundlæggende form for dominans. Den genfindes i alle systemer, hvorfor "the oppression of women antedates imperialism". Endvidere mente de, at samfundets institutioner ikke i sig selv kunne virke undertrykkende - de er kun redskaber for dem, der undertrykker. Som

følge heraf anså de mændene for at være fjenden.

Vi vil i det følgende beskrive de radikale feminister ved hjælp af 4 karakteristika, som kan antages at være gældende for størstedelen af bevægelsen i de første år, dvs. indtil ca. 1972:

- A. Manden er fjenden
- B. Den enkeltes følelser og personlige erfaringer er udgangspunktet
- C. Basisgruppen som grundlæggende struktur
- D. Udelukkelse af mænd.

A. Manden er fjenden

"We identify the agents of our oppression as men. Male supremacy is the oldest, most basic form of domination. All other forms of exploitation and oppression (racism, capitalism, imperialism, etc.) are extensions of male supremacy: men dominate women, a few men dominate the rest. All power structures throughout history have been male-dominated and male-oriented. Men have controlled all political, economic and cultural institutions and backed up this control with physical force. They have used their power to keep women in an inferior position. All men receive economic, sexual and psychological benefits from male supremacy. All men have oppressed women," (forf. unders.)

siger Redstockings⁸⁾ i deres manifest, og anlægger dermed den synsvinkel, som er typisk for de radikale feminister: at den specifikke kvinderundertrykkelse kan henføres til kvindernes biologiske (reproduktive) funktion. Kvinder ansues som en klasse, men ikke i marxistisk betydning, idet der ikke tænkes på en økonomisk kategori i relation til privat ejendom eller produktionsmidler. Kvinder som køn er en klasse, og mænd er dermed klassefjenden. Derfor henvender de radikale feminister sig til alle kvinder. I Redstockings manifest siges direkte:

"We identify with all women... We repudiate all economic, racial, educational or status privileges that divide us from other women."

Undertrykkelsen af kvinder som køn ses som indbygget i kvindernes biologi, og ikke som determineret af sociale og kulturelle magtforhold. Dermed arbejder de radikale feminister med en biologisk determinisme, som medfører, at kampen må bestå i at modarbejde naturen snarere end kapitalismen. Det er f. eks. ud fra sådanne tanker, at Shulamith Firestone vil frigøre kvinderne fra deres krop ved hjælp af teknologiske fremskridt i form af antikonception og børn på reagensglas.

Redstockings angreb synspunktet, at kvinders adfærd er et

resultat af sociale værdier og normer, fordi de mente, at det indbar, at kvinder blev anset for at være dumme, siden de lod sig hjernevaske eller programmere:

"We also reject the idea that women consent to or are to blame for their own oppression. Women's submission is not the result of brainwashing, stupidity, or mental illness but of continual, daily pressure from men." (jvf. Manifestet).

Når kvinder bekymrer sig om deres udseende, er det således ikke et udslag af forfængelighed eller mangel på anden beskæftigelse. De er bare realistiske, for hvis de ikke møder på arbejdet i den rigtige "uniform", risikerer de, at chefen (eller manden) erstatter dem med en anden, der opfylder hans forventninger. "There are real consequences a woman must suffer every time she steps out of the line."

B. Den enkeltes følelser og personlige erfaringer er udgangspunktet

Midlet til at overvinde kvinders psykologiske isolation eller ghettoisering var "bevidstgørelse". Kun ved at organisere sig omkring deres egen undertrykkelse kan kvinder forene deres individuelle følelse af ufrihed til en fælles bevidsthed og dermed løse det, som Betty Freidan kaldte "The Problem that has no name".⁹⁾

Bevidstgørelsesprocessen beskriver Juliet Mitchell som "the process of transforming the hidden, individual fears of women into a shared awareness of the meaning of them as social problems, the release of anger, anxiety, the struggle of proclaiming the painful and transforming it into the political." (Mitchell, p. 61).

Tanken var overtaget fra den kinesiske revolutions "speaking bitterness", og gjorde de personlige erfaringer og den enkeltes følelser til grundlaget for analysen af den fælles situation. Mange uden for bevægelsen, også mange politicos, angreb tanken og beskyldte den for at være "gruppe-terapi", men hertil siger Redstockings:

"Consciousnessraising is not "therapy", which implies the existence of individual solutions and falsely assumes that the male-female relationship is purely personal." (jvf. Manifestet).

Målet er snarere det modsatte af terapi - en politisk bevidstgørelse, som skal afløse den personlige skyldfølelse, hvorved det personlige gøres politisk.¹⁰⁾

C. Basisgruppen som grundlæggende struktur

Den lille gruppe blev bevægelsens grundlæggende enhed. Den

kunne bestå af mellem 5 og 20 kvinder og var principielt uden leder og formaliseret struktur. Bevægelsen udgøres af mængden af disse politisk autonome grupper uden en overordnet mekanisme, hvorved styring og kontrol eller blot optælling af medlemmerne bliver næsten umulig. På grund af denne decentrale og vidt forgrenede struktur må bevægelsen snarere betegnes som et socialt system end som en politisk organisation (Jo Freeman, p. 103 f.).

Sludregrupperne blev dannet med to formål. Dels for at bringe kvinder sammen i en situation med en struktureret interaktion, dels for at skabe social forandring i og af sig selv gennem en ændring af medlemmernes opfattelse af sig selv og af det omgivende samfund. Hensigten med at gøre det personlige politisk var, at teorien skulle udledes af de personlige følelser og derefter udmøntes i aktion, som medførte nye følelser og dermed ny teori. Nogle grupper søgte at sikre alles lige deltagelse ved at udvikle et "lot-system" og en meget rigoristisk disciplin. Hos "The Feminists"¹¹⁾ delte man arbejdet op i rutineopgaver (kontoropgaver m.v.) og privilegerede opgaver (skrive artikler, holde foredrag, tale i TV og radio) og fordelte dem efter lodtrækning. Alle skulle herved tvinges til at tage et initiativ og et ansvar.

Desuden udviklede man et "brick-system", hvor hver deltager fik udleveret et antal brikker inden et møde, og derefter skulle hun aflevere en brik, hver gang hun tog ordet. Når alle brikker var brugt, havde hun ingen ret til at tale under resten af mødet. Det skulle dels hindre de veltalende i at overtage mødet, dels hjælpe til at alle tænkte sig om, inden de talte (Levine & Hole, p. 146).

Sludregrupperne fungerede normalt i ca. 9 måneder, hvor der dels skete en ændring hos deltagerne, dels en redefinering af gruppens mål imod udadvendt aktion. Mange grupper gik imidlertid i opløsning, således at kun 5-15% forblev som aktive medlemmer af bevægelsen (Carden, kap. 6). Samtidig opstod der konstant nye grupper, og bevægelsen var derfor karakteriseret af en stabil struktur med en konstant skiftende medlemsskare.

Dette medførte på den ene side, at de radikale feministers ideologi blev udbredt af stadig flere, men behøvede på den anden side ikke betyde, at den blev omsat til social forandring. Selvom alle taler om ideerne, er det ikke ensbetydende med, at de omsættes til handling. For så vidt det kan gøres individuelt, sker det måske

- for så vidt der kræves en koordineret politisk indsats, sker det ikke.

Problemet bunder, iflg. Jo Freeman, i den principielt "struktureløse" organisation, som har i det mindste tre konsekvenser¹²⁾:

a) Uformelle strukturer: En gruppe kan aldrig være strukturløs og at hævde, at den er det, er blot udtryk for at benægte den uformelle strukturs eksistens. Der er altid nogle, som på basis af venskab udvikler strukturer, som bliver toneangivende, og som kan fastsætte de kriterier, der skal opfyldes for at være med i den uformelle elite.

Selv om en formaliseret struktur ikke udelukker den uformelle, er den et middel til at hindre den i at blive dominerende, bl.a. ved at give dem, der ikke opfylder elitens kriterier, ret til at deltage i beslutningsprocessen. Den uformelle struktur er ikke nødvendigvis til skade for gruppen, men den er umulig at kontrollere. - Den får ikke sin indflydelse overdraget og kan derfor heller ikke fratages den, og den kan ikke afkræves ansvar over for gruppen som helhed.

b) "Mediestjerner": Bevægelsen ledes ikke af nogle enkeltpersoner, og de radikale feminister har bevidst ikke valgt nogen til at udtale sig på deres vegne. Men bevægelsen har frembragt mange kvinder, som af forskellige årsager har vakt opmærksomhed i pressen, og som massemedierne derfor har valgt til "ledere" i stedet. Og da det er pressen, der har valgt dem, er det også kun pressen, der kan afsætte dem igen.

Disse pressevalgte "ledere" blev udsat for hård kritik fra de øvrige medlemmer af bevægelsen, og mange af dem brød med bevægelsen, fordi de følte, at de ikke længere hørte til. Derved skabtes netop den individualisme og mangel på ansvarsfølelse over for bevægelsen, som den selv frygtede.

c) Manglende politisk handlekraft: I bevægelsens første periode, hvor det største behov var politisk uddannelse og personlig udvikling, blev en mængde grupper oprettet med dette formål. Men efterhånden som bevidstgørelse og Women's Lib blev hverdagsbegreber, klarede mange grupper ikke at omforme teorien til aktion. På grund af den manglende målsætning ud over bevidstgørelse, udviklede mange grupper sig til sociale kontrolmekanismer, der holdt sammen bare for at holde sammen, og endnu flere grupper gik i opløsning.

For de grupper, der formåede at omstille sig til at være ak-

tionsgrupper, betød nødvendigheden af at bevare de gode personlige relationer indadtil, at de måtte investere en mængde ressourcer såvel tids- som følelsesmæssigt i gruppens arbejdsproces.

Mange af aktionsgrupperne gav sig til at arbejde med serviceprojekter til afløsning for de lyn-aktioner, der prægede bevægelsen i begyndelsen. Der blev oprettet en række "Committees on Equal Employment" og "Women's Crisis Centres", hvor man hjalp kvinder med deres problemer. Udviklingen henimod serviceprojekter er ikke bare et resultat af de autonome, "struktureløse" grupper, men må også tilskrives manglende erfaring med og fremmedgørelse for traditionel, politisk aktivitet. Desuden havde den ideologiske arv fra de politiske protestbevægelser "aflegitimeret" direkte aktioner og havde givet mange modvilje imod overhovedet at have noget med "systemet" at gøre.

D. Udelukkelse af mænd

a) fra bevægelsen: I konsekvens af de radikale feministers holdning over for mænd som klassefjenden udelukkede de fra starten mænd fra bevægelsens aktiviteter - en idé, man havde overtaget fra Black Panthers. Det skete med den begrundelse, at mænd altid vil være dominerende i forsamlinger og sædvanligvis koncentrere sig om, hvilken betydning kvindernes frigørelse har for dem, og hvordan mænd er undertrykt i deres kønsrolle. Kun ved møder, hvor der alene er kvinder, kunne de lære at etablere relationer til hinanden (i stedet for til mænd, som den traditionelle kvinderolle opfordrer til). Dernæst viste det sig også at have en taktisk værdi at nægte mænd adgang - i hvert fald i begyndelsen, hvor man havde brug for at blive kendt gennem pressen. Samtidig nægtede man at udtale sig til mandlige journalister, dels for at tvinge pressen til at beskæftige kvindelige medarbejdere, dels for at få en rimelig omtale.

Selvom den primære magtkamp skulle rettes imod mændene, betød det ikke nødvendigvis, at den enkelte mand var en fjende; det er han kun "insofar as he identifies with and carries out the supremacy privileges of the male role", hævdede f.ex. New York Radical Feminists.¹³⁾ Der var imidlertid ikke enighed om dette.

b) lesbianisme: Nogle mente, at kvindebbevægelsen skulle operere som et system uafhængigt af det øvrige samfund med egne økonomiske ressourcer, eget uddannelsessystem, etc. - et krav, der kan ses som en parallel til Black Power-kravet om "social segregation".

For nogle grupper blev udelukkelsen af mænd fra bevægelsen således udvidet til at omfatte den enkeltes liv. Beskyldningen for at være lesbiske blev ofte brugt imod feminister, men i begyndelsen imødegik bevægelsens medlemmer den kraftigt udadtil og behandlede den som et tabu-emne indadtil.

Det store problem var ikke så meget, om bevægelsen skulle være åben for lesbiske kvinder, for der var enighed om, at alle kvinder kunne være med. Det var snarere hvilken rolle lesbiske, qua lesbiske, skulle spille. Efterhånden gav stadig flere inden for bevægelsen sig tilkende som lesbiske, og mange udefra søgte støtte hos feministerne, fordi de havde fundet, at

"the organizations open to both male and female homosexuals practice the same sort of sexual denigration of women as does the heterosexual society at large" (Levine & Hole, p. 240).

Ved en pressekonference i december 1970 erklærede Kate Millett¹⁴⁾, at kvindebevægelsen og den homoseksuelle frigørelse stræber imod samme mål: et samfund, som ikke definerer og kategoriserer mennesker på grund af deres køn og/eller seksuelle præferencer. "Lesbisk" er et begreb, der bruges som et psykisk våben til at holde kvinderne fast i deres mandsdefinerede rolle (Levine & Hole, p. 241).

Et mindretal anså lesbianismen for at være et politisk middel til at protestere. De mente, at den ægte feminist måtte være lesbisk og at den eneste måde at undgå mænds undertrykkelse på, var at etablere en total adskillelse gennem oprettelse af alternative kvindesamfund. Denne holdning, som en overgang var meget avant-garde, var i og for sig en logisk konsekvens af manden-som-fjende synspunktet, men førte til, at de kvinder, som levede i traditionelle parforhold, blev anset for at konspirere med fjenden!

Flertallet af de radikale feminister mente, at lesbianismen blot erstatter den ene restriktive model med en anden, og var derfor enige om, at lesbianisme måtte anses for at være et alternativ, men ikke den universelle løsning.

I stedet skulle man arbejde for at eliminere kønsrollesystemet.

V. KONKLUSION

1. Kvindebevægelsens opståen

I løbet af opgaven er nævnt en række faktorer, som kan tænkes at have haft betydning for den nye kvindebevægelses opståen. Naturligvis kan man ikke på baggrund af denne kortfattede gennemgang give nogen endegyldig forklaring, dertil er vores analyse heller ikke tilstrækkelig stringent og systematisk, men måske har gennemgangen givet nogle fingerpeg om, hvilke forhold der er af speciel interesse og relevans i forbindelse med spørgsmålet om kvindebevægelsens opståen.

De faktorer, der er nævnt, er følgende:

a. Socio-økonomiske forhold

Siden 40'ernes begyndelse er der sket en stadig stigning i kvinders beskæftigelse, men kvinders løn- og arbejdsforhold er i almindelighed meget dårligere end mænds, hvilket bl.a. hænger sammen med deres ringere uddannelsesniveau. Trods dette føler mange kvinder altså et behov for eller nødvendigheden af at have et erhverv uden for hjemmet.

b. Ideologien omkring kvinderollen

Fra 40'erne til 50'erne ændres holdninger til kvinders erhvervsarbejde, såvel i administrationen som i befolkningen som helhed. I 40'erne glorificeres kvindernes indsats i produktionen og i krigsadministrationen, senere bliver det nærmest umoralsk at kvinder med skolesøgende børn har udearbejde. Der sker en vældig opblomstring af myten om den gode mor, og det slås fast med syvtommersøm, at kvindens plads er i hjemmet!

Ved at sammenholde faktor a og b må man konstatere en voksende afstand mellem myte og realitet ang. kvinderollen.

c. Kvindebevidstheden

Kvindernes egne erfaringer med erhvervsarbejdet synes imidlertid at være positive, eller også opfatter de det nu i højere grad som en nødvendighed, i hvert fald ønsker de fleste at fortsætte efter krigen. Herved begynder flere kvinder at se anderledes på deres egen rolle, og de bliver i stigende grad bevidste om kvindeundertrykkelsen i samfundet.

Disse tre kan siges at være de mere generelle baggrundsfaktorer, forudsætningerne for kvindebevægelsens opståen.

d. De politiske protestbevægelser

De politiske protestbevægelser kan have haft betydning for kvindebevægelsen på flere måder.

En del af kvindebevægelsens medlemmer og ledere rekrutteredes herfra, især fra SDS. Igennem arbejdet her havde disse kvinder fået en del erfaringer med politisk arbejde, og desuden havde de også fået mange negative erfaringer med kvinderundertrykkelse, som de havde følt på deres egen krop, jvf. afsnit IV.2. På en række konkrete punkter kan man se, at kvindebevægelsen har hentet inspiration hos de politiske protestbevægelser. Det gælder f.ex. aktionsformer. Man opretter forskellige sociale hjælpeforanstaltninger for kvinder i stil med de sorte panteres, f.ex. gratis lægeklinikker og abortklinikker, og i den første tid har man også en del "happenings", som kan minde om yippiernes, f.ex. kåringen af et får til Miss America. I det hele taget har man nok lært en del om udenomsparlamentarisk arbejde af de andre bevægelser.

Den organisatoriske opbygning baseret på smågrupper og uden formel ledelse var nok også inspireret af dels hippiebevægelsen, dels de sorte pantere. Endelig kan man se en række fælles træk i de radikale kvindegrupper og panternes ideologi, f.ex. i forsøget på at opprioritere nye kulturelle værdier og i den opfattelse, at undertrykkelsen er total, dvs. omfattende så godt som alle sider af tilværelsen, og ikke bare f.ex. den økonomiske.

Til dette kommer så Jo Freemans tre forklaringsfaktorer, som er nævnt i afsnit IV.2., nemlig:

- e. Eksistensen af et kommunikationsnet, som
- f. kan tilpasses den kommende bevægelses nye ideer
- g. Forekomsten af en række småkriser og/eller nogle personers bevidste forsøg på at etablere en organisation.

Alene er de 3 faktorer, Jo Freeman nævner, næppe tilstrækkelige til at forklare kvindebevægelsens opståen, for der må være noget at kommunikere om, en baggrund for de krav, der rejses. På den anden side er kvindernes sociale og økonomiske placering i samfundet heller ikke i sig selv en tilstrækkelig forklaring. Disse forhold er jo ikke væsentligt forskellige ved kvindebevægelsens opståen end i de forudgående årtier, og endvidere var det ikke de dårligst stillede kvinder, der startede bevægelsen.

Forklaringen på kvindebevægelsens opståen må derfor nok søges

i en kombination af flere faktorer, f.ex. de reelle og oplevede socio-økonomiske forhold sammenholdt med et skift i den herskende ideologi om kvinderollen og med en stigende kvindebevidsthed samt eksistensen af et passende kommunikationssystem. Hertil kommer så de personlige erfaringer og den inspiration, man har kunnet hente i de politiske protestbevægelser.

2. Den radikale bevægelses ideologi og strategi

Vi har i denne artikel beskrevet følgende 4 karakteristika for kvindebevægelsens ideologi og strategi:

1. Manden er fjenden:

Kvinder betragtes som en klasse og mænd som deres klassefjende, idet systemet med mands- og kvinderoller antages at være grundlaget for alle øvrige politiske klasser, som igen anvendes til at opretholde og styrke kønsrollesystemet.

Den feministiske revolution vil efter denne opfattelse bestå i at eliminere mændenes privilegier gennem en ophævelse af kønsforskellene. Men ved således at arbejde med en en-faktor forklaring, mener vi, at man begår samme fejl som de mænd i protestbevægelserne, der alene anerkendte den økonomiske undertrykkelse. Med denne dikotomi, hvor kvinderne ses enten som biologiske væsener eller som økonomiske do. umuliggør man en analyse, som behandler undertrykkelsen som et komplekst fænomen.

2. Den enkeltes følelser og personlige erfaringer er udgangspunktet:

For at overvinde deres psykologiske isolation skal kvinderne bevidstgøres - en proces, der tager udgangspunkt i den enkeltes individuelle følelse af ufrihed for at forbinde dem til en fælles bevidsthed, hvorved det personlige gøres politisk.

3. Basisgruppen som grundlæggende enhed:

Små grupper på 5-20 kvinder dannede rammen om bevidstgørelsesprocessen og var ideelle hertil, fordi de lagde vægt på den enkeltes deltagelse og anså alle for lige betydningsfulde. Ofte formåede grupperne imidlertid ikke at omstille sig til en mere udadvendt aktivitet, ifølge Jo Freeman på grund af den "strukturløse" organisation, som havde i det mindste 3 konsekvenser:

1. Gruppen blev styret ved en uformel, og derfor ukontrollerbar, struktur, der ikke sikrede alles deltagelse i beslutningsprocessen.
2. Pressen udnævnte "mediestjerner" i mangel af formelt valgte lede-

re, og bevægelsen havde ikke nogen mulighed for at "afsætte" dem igen.

3. Grupperne var ikke politisk handlekraftige, bl.a. fordi mange af medlemmerne ikke ville arbejde inden for "systemet". I stedet oprettede man mange rådgivningscentre og abortklinikker m.v. - men vi mener, at det er et spørgsmål, om man ikke netop derved styrkede status quo i samfundet. I hvert fald mindskede man jo behovet for lovgivningsinitiativer på disse områder.

4. Udelukkelse af mænd:

Da bevægelsens hovedsigte var at behandle kvindernes problemer, blev det fra begyndelse besluttet at udelukke mænd fra alle møder. Kun derved var der mulighed for at drøfte egne, personlig problemer uden at blive beskyldt for at være egoistiske.

For et mindretal blev lesbianisme en logisk konsekvens af udelukkelsen af mænd fra bevægelsen. Men ved kravet om, at den ægte feminist også skulle være lesbisk, kan det også hævdes, at man omgik bevægelsens fundamentale krav om at re-identificere sig selv ud fra, hvem man er, og ikke ud fra de relationer, som man indgår i. Det blev en mulighed for at være "frigjort" ved at skifte seksuel partner uden at ændre sig selv, og derfor var det måske lettere for nogen at blive lesbisk end at blive feminist?

Foruden de nævnte karakteristika er manglen på klasseanalyse i marxistisk forstand påfaldende for den amerikanske bevægelse, især fordi netop forholdet mellem kvindekamp og klassekamp har været helt centralt for europæiske feminister. Denne "økonomisk uafhængige" feminism må antages at have lettere ved at vinde indpas i et traditionelt anti-socialistisk samfund som det amerikanske, men selv der er den vel kun mulig, fordi de sorte kvinder ikke er med i bevægelsen og analysen.

NOTER

- 1) Teorien fremsættes i Jo Freemans Ph.D. afhandling fra 1973: "The Politics of Womens Liberation", hvor hun netop behandler sociale bevægelser opståen. JF var selv engageret i kvindebevægelsen.
- 2) Dixon skriver selv et sted, at hendes skildring af bevægelsen af samme grund måske er blevet noget bitter (Dixon, p. 153).
- 3) Hovedkilden er Chafe: The American Woman (New York 1972). Bogen er en historisk fremstilling af amerikanske kvinders sociale, økonomiske og politiske situation i perioden 1920-70. Den bygger på en række generelle fremstillinger samt på statistisk materiale indsamlet af offentlige institutioner, faglige organisationer og private firmaer, specielt opinionsinstitutter. De statistiske oplysninger er ikke kontrolleret ved en gennemgang af Chafe's kilder, så vi har ikke kunnet vurdere materialets art og omfang, indsamlingsmetode m.m. og dermed, i hvilken retning evt. usikkerheder går. Svagheden ved kilden er bl.a., at oplysningerne er ret spredte og tilfældigt udvalgte, hvilket gør det vanskeligt at danne sig et helhedsindtryk.
- 4) Nogle har omfattet dem alle og også kvindebevægelsen under betegnelsen "The Radical Society" (f.ex. Jo Freeman), men det er et spørgsmål, om de havde så meget andet end modstanden mod det bestående system fælles, og om det derfor er hensigtsmæssigt at tale om the society. Udtrykket "radical" er ligeledes ret upræcist, idet det i ét tilfælde må betegne en socialistisk ideologi, i et andet blot utraditionelle aktionsformer. Vi har derfor ikke kunnet finde en bedre betegnelse end "politiske protestbevægelser".
- 5) Erik Thygesen: Den amerikanske befrielsesfront (Kbh. 1970) er hovedkilde. Bogen indeholder hovedsageligt primærmateriale fra de pågældende grupper og partiers side, som ET har fundet i amerikanske tidsskrifter. I enkelte tilfælde har han selv interviewet centrale personer.
- 6) Jo Freeman (Joreen): var i 1957 aktiv feminist inden for den politiske protestbevægelse i Chicago. Hun grundlagde og redigerede det første nationale kvindeblad "Voice of the Women's Liberation Movement".
- 7) Shulamith Firestone: arbejdede sammen med Jo Freeman i Chicago, men flyttede i 1967 til New York, hvor hun var med til at starte først "The Feminists" og derefter "New York Radical Feminists". Redigerede "Notes, a Journal of Radical Feminism". Har skrevet "The Dialectic of Sex" (1970).
- 8) Redstockings: en gruppe i New York, som blev grundlagt i 1969 som en militant, aktivistisk og feministisk organisation af Ellen Willis og Shulamith Firestone. Gruppen blev især kendt, fordi den som den første definerede bevidstgørelsens funktion, formål og proces, samt for den såkaldte "pro-woman"-holdning. Deres manifest findes i Tanner, p. 109 f. Gruppen er iflg. Levine & Hole opløst (p. 141 note 7).
- 9) Betty Freidan: "The Feminine Mystique", (New York 1963).

- 10) Teorien herom blev formuleret af Kathie Sarachild og præsenteret ved Chicago-konferencen i 1968: "A Program for Feminist Consciousness Raising", optrykt i "Notes from the Second Year", p. 78.
- 11) The Feminists: New York-gruppe, der blev dannet i 1969 af Ti-Grace Atkinson - tidligere præsident for NOW's New York-afdeling. Det var især dens strukturelle opbygning, der blev til som en reaktion imod NOW's traditionelle hierarkiske, der var bemærkelsesværdig. Deres manifest "The Feminists: A Political Organization to Annihilate Sex Roles" findes i Notes from the Second Year, p. 114 f.
- 12) Jvf. Jo Freeman's artikel "The Tyranny of Structurelessness", hvori hun hævder, at "contrary to what we would like to believe, there is no such thing as a structureless group".
- 13) New York Radical Feminists: gruppe, som blev dannet af Anne Koedt, tidligere medlem af the Feminists, og Shulamith Firestone, der kom fra Redstockings, hvori de søgte at forene deres bedste erfaringer fra de tidligere grupper. Manifestet "Politics of the Ego" findes i Levine & Hole, p. 442 f.
- 14) Kate Millett: blev udråbt til "the first feminist spokeswoman" på forsiden af Time Magazine, til trods for at hun ikke var aktiv deltager i bevægelsen. (Da hun ved et feministmøde offentligt erklærede, at hun var biseksuel, meddelte Time, at hun ikke længere var "leder af bevægelsen", jvf. Freeman, p. 128). Hun er især kendt for "Sexual Politics" (1970), som er hendes doktorafhandling.

LITTERATUR

1. Maren Lockwood Carden: The New Feminist Movement (1974)
2. H. Chafe: The American Woman, Her Changing Social, Economic and Political Roles 1920-70 (New York 1972)
3. Mariene Dixon: Public Ideology and the Class Composition of Women's Liberation, i Berkeley Journal of Sociology, 1971-72
4. Zillah R. Eisenstein: Connections Between Class and Sex: Moving Towards a Theory of Liberation, utrykt afhandling (1973)
5. Jo Freeman: The Politics of Women's Liberation, utrykt Ph.D.-afhandling (1973), hvori indgår bl.a. hovedpunkterne i artiklen:
6. Jo Freeman: The Tyranny of Structurelessness, i Berkeley Journal of Sociology, 1972-73, p. 151-64
7. Judith Hole & Ellen Levine: Rebirth of Feminism (1971)
8. Ann Leffler & Dair Gillespie: A Feminist Reply, i Berkeley Journal of Sociology, 1971-72, p. 168-179

- 10) Teorien herom blev formuleret af Kathie Sarachild og præsenteret ved Chicago-konferencen i 1968: "A Program for Feminist Consciousness Raising", optrykt i "Notes from the Second Year", p. 78.
- 11) The Feminists: New York-gruppe, der blev dannet i 1969 af Ti-Grace Atkinson - tidligere præsident for NOW's New York-afdeling. Det var især dens strukturelle opbygning, der blev til som en reaktion imod NOW's traditionelle hierarkiske, der var bemærkelsesværdig. Deres manifest "The Feminists: A Political Organization to Annihilate Sex Roles" findes i Notes from the Second Year, p. 114 f.
- 12) Jvf. Jo Freeman's artikel "The Tyranny of Structurelessness", hvori hun hævder, at "contrary to what we would like to believe, there is no such thing as a structureless group".
- 13) New York Radical Feminists: gruppe, som blev dannet af Anne Koedt, tidligere medlem af the Feminists, og Shulamith Firestone, der kom fra Redstockings, hvori de søgte at forene deres bedste erfaringer fra de tidligere grupper. Manifestet "Politics of the Ego" findes i Levine & Hole, p. 442 f.
- 14) Kate Millett: blev udråbt til "the first feminist spokeswoman" på forsiden af Time Magazine, til trods for at hun ikke var aktiv deltager i bevægelsen. (Da hun ved et feministmøde offentligt erklærede, at hun var biseksuel, meddelte Time, at hun ikke længere var "leder af bevægelsen", jvf. Freeman, p. 128). Hun er især kendt for "Sexual Politics" (1970), som er hendes doktorafhandling.

LITTERATUR

1. Maren Lockwood Carden: The New Feminist Movement (1974)
2. H. Chafe: The American Woman, Her Changing Social, Economic and Political Roles 1920-70 (New York 1972)
3. Mariene Dixon: Public Ideology and the Class Composition of Women's Liberation, i Berkeley Journal of Sociology, 1971-72
4. Zillah R. Eisenstein: Connections Between Class and Sex: Moving Towards a Theory of Liberation, utrykt afhandling (1973)
5. Jo Freeman: The Politics of Women's Liberation, utrykt Ph.D.-afhandling (1973), hvori indgår bl.a. hovedpunkterne i artiklen:
6. Jo Freeman: The Tyranny of Structurelessness, i Berkeley Journal of Sociology, 1972-73, p. 151-64
7. Judith Hole & Ellen Levine: Rebirth of Feminism (1971)
8. Ann Leffler & Dair Gillespie: A Feminist Reply, i Berkeley Journal of Sociology, 1971-72, p. 168-179

- 9) Juliet Mitchell: Woman's Estate (1971)
- 10) Notes from the Second Year (1972)
- 11) Leslie Tanner (ed.): Voices from Women's Liberation (1970)
- 12) Erik Thygesen: Den amerikanske befrielsesfront (Kbh. 1970)